

67-92-42/2
big 28.08.2020

Голові разової СВР ДФ 35.052.011
у Національному університеті «Львівська політехніка»
д. пед. н., професору
Мукан Н.В.

ВІДГУК

офіційного опонента

**доктора педагогічних наук, доцента,
завідувача кафедри початкової та дошкільної освіти
Львівського національного університету імені Івана Франка
Мачинської Наталії Ігорівни
на дисертаційне дослідження**

Хабюка Андрія Ярославовича

**«Інтеграція інформаційно-комунікаційних і традиційних технологій у
підвищенні кваліфікації вчителя предмету «Захист Вітчизни»,**

**представленого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 015
Професійна освіта (за спеціалізаціями), галузь знань 01 Освіта / Педагогіка**

***1. Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними
планами галузей науки***

У сучасних умовах набуває актуальності підготовка та удосконалення професійної діяльності вчителя предмету «Захист Вітчизни», оскільки Україна знаходиться в стані війни. І те, що у закладах вищої освіти не організована спеціальна підготовка учителів для викладання «Захисту Вітчизни» на високому науково-методичному рівні створює низку труднощів у морально-психологічній і фізичній підготовці юнаків до служби в Збройних Силах України. Пошук шляхів удосконалення професійної діяльності вчителя предмету «Захист Вітчизни» на сучасному етапі пов'язаний із невизначеністю зони такого пошуку і багатоваріативністю рішень, оскільки учителями цього предмету працюють фахівці з різною професійною підготовкою (військовою, спортивною, технічною тощо), то проблема підвищення їхньої кваліфікації є особливо актуальною. Учителі предмету «Захист Вітчизни» підвищують кваліфікацію не лише в інститутах післядипломної педагогічної освіти (ІППО), а й у процесі участі в роботі методичних об'єднань, на військових зборах, а також шляхом самоосвіти тощо

Система становлення особистості вчителя повинна забезпечувати йому можливість системного бачення педагогічної дійсності, що не розпадається на окремі ізольовані складові. Науковий пошук доцільно скеровувати на вивчення можливих шляхів інтеграції в змісті і формуванні системи професійної підготовки у вищому педагогічному закладі освіти. Це ж стосується і професійної діяльності вчителя.

Тема дисертаційного дослідження відповідає науковому напрямку кафедри педагогіки та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» «Теоретико-методичні засади професійного розвитку особистості».

Дисертаційне дослідження виконано в межах науково-дослідної роботи «Теоретико-методичні засади професійного розвитку особистості в умовах євроінтеграційних процесів» (номер державної реєстрації 0116U004108).

Тема затверджена (протокол №3 від 13.10.2016) та уточнена (протокол №7/19 від 13.05.2019) вченою радою Інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка».

2. Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації

Дисертантом обґрунтовано доцільність та необхідність інтегрування інформаційно-комунікаційних і традиційних технологій у підвищенні кваліфікації вчителя предмету «Захист Вітчизни» як міждисциплінарну проблему. У дисертаційному дослідженні розв'язано наукове завдання щодо виокремлення основних характеристик та вивчення сучасного стану інтеграції інформаційно-комунікаційних та традиційних технологій у сучасній системі підвищення кваліфікації вчителів; побудови моделі інтеграції інформаційно-комунікаційних та традиційних технологій у підвищенні кваліфікації вчителів предмету «Захист Вітчизни» та визначені умов її реалізації на практиці; апробовано методику інтеграції інформаційно-комунікаційних та традиційних технологій у підвищенні кваліфікації вчителів предмету «Захист Вітчизни».

3. Нові факти, одержані здобувачем.

Дисертаційна робота Хабюка А.Я. є комплексним педагогічним дослідженням, де описано методику інтеграції інформаційно-комунікаційних та традиційних технологій у підвищенні кваліфікації вчителя предмету «Захист Вітчизни». Зокрема: *вперше обґрунтовано та побудовано модель інтеграції інформаційно-комунікаційних та традиційних технологій у підвищенні кваліфікації вчителів предмету «Захист Вітчизни» та експериментально перевірено її ефективність на практиці; обґрунтовано методологічні підходи до інтеграції інформаційно-комунікаційних і традиційних технологій у підвищенні кваліфікації вчителів предмету «Захист Вітчизни» (інтегративний, диференційований та інформаційний), виявлено сутність професійної діяльності та особливості підвищення кваліфікації вчителів предмета «Захист Вітчизни»; виявлено специфічні проблеми підготовки вчителів предмету «Захист Вітчизни» (різна базова освіта учителів, викладання предмету вчителями інших дисциплін тощо) та можливості професійного розвитку вчителя у підвищенні кваліфікації; обґрунтовано доцільність використання інтегративного підходу до інформаційно-комунікативних та традиційних технологій у сучасній системі підвищення кваліфікації вчителів; розроблено шляхи впровадження моделі та визначено умови її реалізації на практиці.*

Уточнено методичні аспекти викладання предмета «Захист Вітчизни» та вимоги до його викладання. Розроблено етапну методику інтеграції інформаційно-комунікаційних та традиційних технологій у підвищенні кваліфікації вчителів предмету «Захист Вітчизни». Набули подальшого розвитку положення щодо професійного розвитку вчителів предмету «Захист Вітчизни», методичні основи інтеграції технологій навчання.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Аналіз змісту дисертації та публікацій Хабюка А.Я. є підставою для висновку про наукову обґрунтованість й достовірність викладених автором результатів.

Грунтовне вивчення джерельної бази (229 найменувань, з них 26 – іноземними мовами) уможливили розв'язання чотирьох чітко виокремлених завдань дослідження. Аналіз зазначених джерел і використання низки теоретичних та емпіричних методів дали змогу дисертанту об'єктивно висвітлити сукупність аспектів досліджуваної проблеми, зокрема: схарактеризувати теоретичні засади проблеми інтеграції інформаційно-комунікаційних і традиційних технологій у підвищенні кваліфікації вчителя предмету «Захист Вітчизни»; визначити та проаналізувати ключові поняття дослідження; обґрунтувати методологічні підходи до інтеграції інформаційно-комунікаційних і традиційних технологій у підвищенні кваліфікації вчителя предмету «Захист Вітчизни»; виокремити концептуальні засади інтеграції інформаційно-комунікаційних і традиційних технологій у підвищенні кваліфікації вчителя предмету «Захист Вітчизни»; запропонувати методику інтеграції інформаційно-комунікаційних і традиційних технологій у підвищенні кваліфікації вчителя предмету «Захист Вітчизни».

Викладений у вступі науковий апарат дає можливість цілісно уявити авторське бачення розв'язання досліджуваної проблеми, його алгоритм, інструментарій, способи інтерпретації одержаних результатів.

Використання комплексу загальнонаукових та емпіричних методів наукового дослідження забезпечило одержання достовірних і обґрунтованих результатів наукового дослідження. Вибір методів дослідження (теоретичні: аналіз, синтез – з метою вивчення психолого-педагогічної, науково-методичної літератури, дисертаційних досліджень, авторефератів, навчальних планів, програм, підручників (посібників), змісту курсів підвищення кваліфікації у системі післядипломної освіти, нормативно-правової документації для виявлення стану розробленості та подальших перспектив досліджуваної проблеми; порівняння – для аналізу різних поглядів учених, підходів до розв'язання проблеми; узагальнення, моделювання, інтеграція – з метою викладення результатів дослідження; емпіричні: педагогічний експеримент, анкетування, інтерв'ю, бесіди з учителями студентами та викладачами системи підвищення кваліфікації, методи математичної статистики обробки й аналізу (кількісного і якісного) результатів педагогічного експерименту, оцінювання результатів дослідження) зумовлено чітко сформульованою метою і є адекватним завданням, які розв'язує дисертант. Одержані дані та результати їх опрацювання вказують на ефективність наукової траєкторії дослідження.

Новизна і вірогідність загальних висновків дисертації забезпечені методологічною обґрунтованістю вихідних положень; використанням методів відповідно до мети та завдань дослідження; аналізом значного обсягу науково-педагогічних джерел, документів професійних організацій, нормативно-правової бази та науково-методичного забезпечення досліджуваної проблеми,

позитивними результатами впровадження матеріалів дисертації у роботу закладів вищої освіти України.

Дисертацію виконано на високому науковому рівні. Хабюк А.Я. володіє теорією проблеми і методами її дослідження. Позитивне враження справляє оформлення роботи, вміщені в ній актуальні інформаційні матеріали. Зміст анотацій, поданих українською та англійською мовами, відображає зміст дисертації та висвітлює суттєві її аспекти та основні положення. Рівень апробації результатів дослідження є достатнім і підтверджується участю дисертанта у міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях і семінарах.

5. Значення для науки і практики одержаних автором результатів

Наукові здобутки Хабюка А.Я. складають теоретичну і методичну базу для подальших досліджень проблем професійної освіти, загальної педагогіки, професійної військової педагогіки, методики викладання навчальних дисциплін тощо.

Результати дослідження впроваджено у роботу таких закладів та освітніх інституцій: Криворізька загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №87 Криворізької міської ради Дніпропетровської області (Довідка №650 від 06.12.2019); Управління освіти Глибоцької районної державної адміністрації Чернівецької області (Довідка № 1236 від 19.12.2019); Вузлівський опорний навчально-виховний комплекс «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів – ліцей» Радеківської районної ради (Довідка №289 від 20.12.2019); Коровійська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів Коровійської сільської ради Глибоцького району Чернівецької області (Довідка № 432 від 20.12.2019); Чернівецька спеціалізована школа І-ІІІ ступенів фізико-математичного профілю № 6 Управління освіти Чернівецької Міської ради (Довідка №02-03/314 від 20.12.2019); Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області (Довідка №01-08/947 від 20.12.2019); Чернівецький вище комерційне училище Київського національного торговельно-економічного університету (Довідка №987 від 20.12.2019); Криворізька спеціалізована школа №9 з поглибленим вивченням економіки, права та іноземних мов Криворізької міської ради Дніпропетровської області (Довідка № 681 від 21.12.2019); Львівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти (Довідка № 603 від 23.12.2019).

6. Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації

Результати дослідження, матеріали публікацій, обґрунтована термінологія та база даних можуть бути використані вітчизняними науковцями для здійснення подальших педагогічних досліджень у галузі неперервної професійної педагогічної освіти учителів загальноосвітніх шкіл тощо. Розроблену дисертантом методику та авторський спецкурс інтеграції інформаційно-комунікаційних та традиційних технологій у підвищенні кваліфікації вчителя предмету «Захист Вітчизни» можна впроваджувати у систему підвищення кваліфікації закладів післядипломної освіти. Методичними рекомендаціями та дидактичними матеріалами можуть послуговуватися керівники структурних

підрозділів та викладачі закладів вищої освіти у процесі підвищення кваліфікації вчителя предмету «Захист Вітчизни».

7. Оцінка змісту дисертації та її завершеність

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, значною мірою забезпечуються логічною структурою роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Логіка і послідовність викладу тексту праці відповідає вирішенню поставлених завдань дослідження. Логічну структурованість роботи забезпечують висновки та узагальнення, а також унаочнюють 13 таблиць та 10 рисунків на 9 сторінках, а також 6 додатків.

У першому розділі – **«Стан теорії та практики інтеграції інформаційно-комунікаційних і традиційних технологій у підвищенні кваліфікації вчителя предмету «Захист Вітчизни»** – проаналізовано теоретичні засади інтеграції інформаційно-комунікаційних і традиційних технологій у підвищенні кваліфікації вчителя предмету «Захист Вітчизни» як педагогічну проблему, визначено ключові поняття дослідження та стан практики досліджуваної проблеми.

Виокремлено основні ознаки технологій навчання, зокрема: постановка конкретних цілей, планування та організація їх виконання; використання системи раціональних способів у досягненні поставлених цілей навчання; система науково обґрунтованих дій активних учасників процесу навчання; взаємодія і цілісність трьох компонентів: організаційної форми, дидактичного процесу і кваліфікації вчителя; проектування навчального процесу і гарантований кінцевий результат; педагогічна система, яка підвищує ефективність навчання через використання відповідних засобів; системний метод організації процесу навчання і засвоєння знань через взаємодію технічних і людських ресурсів; алгоритмізація спільної діяльності вчителя та учнів.

Показано, що у сучасних дослідженнях науковці особливу увагу приділяють не лише модернізації змісту освіти, а й моделюванню нових педагогічних технологій. Це стосується усіх освітніх сфер, в тому числі й післядипломної освіти. Наслідком очевидної потреби розв'язання сукупності цих завдань є поява електронної педагогіки, що, послуговуючись досягненнями традиційної психолого-педагогічної науки, розробляє певні завдання створення й ефективного втілення в практику освіти інформаційно-комунікаційних технологій.

У другому розділі – **«Теоретичні засади інтеграції інформаційно-комунікаційних і традиційних технологій у підвищенні кваліфікації вчителя предмету «Захист Вітчизни»** – висвітлено особливості предмету «Захист Вітчизни» та вимоги до вчителя, обґрунтовано методологічні підходи до інтеграції інформаційно-комунікаційних і традиційних технологій у підвищенні кваліфікації вчителя предмету «Захист Вітчизни» та визначено концептуальні засади інтеграції інформаційно-комунікаційних і традиційних технологій у підвищенні кваліфікації вчителя предмету «Захист Вітчизни».

Встановлено особливості викладання предмету «Захист Вітчизни» та особливості професійної діяльності вчителя предмету «Захист Вітчизни»: орієнтація на сучасний стан і прогностичні тенденції у розвитку військової галузі в контексті реальної політичної ситуації в Україні; необхідність спеціальної (військової) підготовки вчителя предмету «Захист Вітчизни»; забезпечення різнобічної перепідготовки і підвищення кваліфікації вчителя предмету «Захист Вітчизни»; постійна модернізація цілей та змісту навчання предмету «Захист Вітчизни»; поєднання військової підготовки з медичною; взаємодія військової підготовки з фізичною культурою.

Означено принципи взаємодії технологій навчання: принцип єдності логічної структури елементів знань з предмету «Захист Вітчизни» та споріднених з ним предметів; принцип інтеграції знань і навчальних технологій: змістової (єдність змісту знань), структурної (єдність структури знань), логіко-гносеологічної (логічний взаємозв'язок та наступність у освоєнні знань), науково-організаційної (єдність форм засвоєння знань), лінгвістико-семіотичної (єдність поняттєвого апарату науки); загально-методичної (єдність змісту освіти), окремо методичної (єдність одиниць знань: зовнішня та внутрішня).

Обґрунтовано концептуальні засади інтеграції інформаційно-комунікаційних та традиційних технологій у підвищенні кваліфікації вчителя предмету «Захист Вітчизни», що охоплюють виявлення стану готовності вчителя предмету «Захист Вітчизни» до інтеграції навчальних технологій та урахування особливостей його базової підготовки; встановлення вимог до інформаційно-педагогічної компетентності вчителя предмету «Захист Вітчизни» від закладів системи післядипломної освіти; підбір традиційних та інноваційних технологій навчання; укладання навчальної програми підвищення кваліфікації вчителів предмету «Захист Вітчизни» з використанням традиційних та комп'ютерних технологій навчання; розроблення моделі та спеціальних курсів для вчителя предмету «Захист Вітчизни»; розроблення методики інтегрування технологій навчання; засвоєння вчителем інтегрованих технологій навчання для використання у професійній діяльності.

У третьому розділі – *«Модель інтеграції інформаційно-комунікаційних і традиційних технологій у підвищенні кваліфікації вчителя предмету «Захист Вітчизни» та експериментальна перевірка її ефективності»* обґрунтовано розроблену модель та методику інтеграції інформаційно-комунікаційних і традиційних технологій у підвищенні кваліфікації вчителя предмету «Захист Вітчизни», представлено результати дослідно-експериментальної перевірки ефективності методики інтеграції інформаційно-комунікаційних та традиційних технологій у підвищенні кваліфікації вчителів предмету «Захист Вітчизни».

Зазначено, що розроблена методика проведення курсів підвищення кваліфікації учителів предмету «Захист Вітчизни» передбачає урахування процесів інтеграції традиційних та інформаційно-комунікаційних технологій навчання, зокрема: диференціацію слухачів за рівнями (стаж, базова освіта, володіння комп'ютерними технологіями тощо) та розроблення базових (інваріантних) і варіативних спеціальних курсів; відбір технологій навчання та обґрунтування їх інтеграції; створення навчальних спецкурсів та відповідного науково-методичного забезпечення.

Запропоновано спецкурс «Інтеграція інформаційно-комунікаційних та традиційних технологій у підготовці вчителя предмету «Захист Вітчизни», який сприятиме: виробленню позитивного ставлення до професійної діяльності; розвитку професійно-педагогічної компетенції вчителя предмету «Захист Вітчизни»; формуванню поглиблених знань з теорії і практики професійної діяльності; оволодінню вміннями користуватися інформаційно-комунікативними технологіями у загальноосвітній школі та оцінити її результативність; адаптації слухачів до реальних умов навчання в загальноосвітній школі.

Визначено перспективні напрями подальших науково-педагогічних розвідок.

8. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення здобутих дисертантом результатів, слід назвати деякі дискусійні положення, а також висловити окремі побажання:

1. На нашу думку, визначення *предмету дослідження – теорія та методика інтеграції інформаційно-комунікаційних та традиційних технологій у підвищенні кваліфікації вчителя предмету «Захист Вітчизни»* - є **досить широким, прослідковується паралельність (дублювання) об'єкта і предмета наукового дослідження.**
2. У п. 1.2. «*Ключові поняття дослідження*» - дослідник максимально уваги акцентує на трактуванні двох понять «технологія навчання» та «педагогічна технологія», **не показуючи чіткого розмежування їхнього змісту.** Разом з тим у дослідженні тільки згадано ще інші поняття, які є базовими: «**професія**», «**професіологія**» «**неперервна фахова освіта**», «**післядипломна освіта**» «**перепідготовка (друга вища освіта)**»; «**освіта дорослих**», але не запропоновано їх якісного коментування.
3. У п.1.3. «*Стан практики інтеграції інформаційно-комунікаційних і традиційних технологій у підвищенні кваліфікації вчителя предмету «Захист Вітчизни»*» описано результати емпіричного дослідження, але не подано кількісної статистики дослідження (скільки респондентів задіяно, який вік, стаж роботи, які освітні заклади тощо), не зазначено, за допомогою якого опитувальника були отримані результати. У п. 3.3. «*Експериментальна перевірка ефективності методики інтеграції інформаційно-комунікаційних та традиційних технологій у підвищенні кваліфікації вчителів предмету «Захист Вітчизни»*» Хабюк А.Я. подає якісну характеристику констатувального етапу дослідження. **З метою цілісного аналізу результатів експериментального дослідження, було би доцільно об'єднати п.1.3. та п.3.3.**
4. У п. 2.2. «*Методологічні підходи до інтеграції інформаційно-комунікаційних і традиційних технологій у підвищенні кваліфікації вчителя предмету «Захист Вітчизни»*» автор виокремлює три підходи

інтегративний, диференційований та інформаційний. Разом з тим, у дисертаційному дослідженні **запропоновано ґрунтовний аналіз тільки інтегративного підходу.**

5. У роботі автор як результат практичного дослідження зазначає розроблений спецкурс «Інтеграція інформаційно-комунікаційних та традиційних технологій у підготовці вчителя предмету «Захист Вітчизни». **Було би доцільно запропонувати у додатку повністю програму спецкурсу, а не тільки пояснювальну записку (Додаток А).**
6. У роботі зустрічаються мовні огріхи.

Зазначаємо, що висловлені зауваження не знижують загального позитивного враження від дисертаційного дослідження.

9. Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях

Результати, наукові положення, висновки та рекомендації достатньо повно викладено у 15 працях (з них – 13 одноосібні): 2 статті у виданнях, включених до наукометричних баз даних, 2 статті у виданнях, що належать до переліку наукових фахових видань України, 1 стаття у періодичному фаховому виданні іншої держави, 10 – апробаційного характеру.

10. Висновок

Аналіз дисертації, анотацій та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дослідження **Хабюка Андрія Ярославовича «Інтеграція інформаційно-комунікаційних і традиційних технологій у підвищенні кваліфікації вчителя предмету «Захист Вітчизни», є завершеним, самостійним дослідженням, має наукову новизну, теоретичне і практичне значення для педагогічної науки й практики. Дисертація заслуговує на позитивну оцінку, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167), а її автор **Хабюк Андрій Ярославович** заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями), галузь знань 01 Освіта/Педагогіка.**

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри початкової та дошкільної освіти
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Підпис доктора педагогічних наук **Мачинської Н.І.**

Мачинська Н.І.

«підтверджую».

Секретар Вченої ради університету

доц. **О.С. Грабовецька**

